

ТЭАРЭТЫЧНЫЯ І ПРЫКЛАДНЫЯ АСПЕКТЫ МЕТАДАЛОГІІ ПАРАЎНАЛЬНАГА І ГІСТАРЫЧНАГА АПІСАННЯ ЎСТОЙЛІВЫХ АДЗІНАК БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ НА ШЫРОКІМ СЛАВЯНСКІМ І НЕСЛАВЯНСКІМ МОЎНЫМ ФОНЕ¹

Ю. А. Петрушэўская

(Установа адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова»,
кафедра тэарэтычнай і прыкладной лінгвістыкі)

Разглядаюцца тэарэтычныя і прыкладныя аспекты распрацоўкі метадалогіі параўнальна-супастаўляльнага і гістарычна-этымалагічнага апісання ўстойлівых (фразеалагічных, прыказкавых, эпітанімічных) адзінак беларускай мовы на фоне славянскіх і асноўных неславянскіх моў.

Актуальнасць даследавання заключаецца, па-першае, у распрацоўцы ў беларускім мовазнаўстве метадалагічных прынцыпаў параўнальна-супастаўляльнага і гістарычна-этымалагічнага напрамкаў вывучэння фразеалогіі, парэміялогіі, эпіталогіі беларускай мовы на шырокім моўным фоне; па-другое, у моўна-нарматыўным апісанні іншамоўных (агульных з іншымі мовамі) устойлівых адзінак адзінак беларускай мовы; па-трэцяе, у лексікаграфічнай распрацоўцы іншамоўных адпаведнікаў, эквівалентаў і лакун беларускіх фразеалагізмаў, прыказак, крылатых слоў.

Мэта НДР у межах ДПНД на 2021 год – распрацаваць крытэрыі і вызначыць прынцыпы і прыёмы параўнальна-супастаўляльнага апісання і гістарычна-этымалагічнага аналізу ўстойлівых адзінак беларускай мовы на шырокім моўным фоне.

У выніку даследавання распрацаваны метадалагічныя крытэрыі, вызначаны канцэптuallyныя падставы і напрамкі, параметры і патрабаванні да фактычнага матэрыялу, агульны пералік і бінарныя апазіцыі моў для міжмоўнага параўнання фразеалагічных, парэміялагічных, эпітанімічных адзінак сучаснай беларускай мовы з сучаснымі славянскімі і неславянскімі (заходнееўрапейскімі і ўсходнеазіяцкімі) мовамі [1; 2; 3].

Вызначаны прынцыпы і прыёмы параўнальна-супастаўляльнага вывучэння фразеалагізмаў, прыказак, крылатых выразаў, тыпы асноўных міжмоўных адпаведнікаў і эквівалентаў устойлівых адзінак; распрацавана метадалогія і крытэрыі вызначэння нацыянальнага, інтэрнацыянальнага і ўніверсальнага ў складзе фразеалагічнага, прыказкавага, эпітанімічнага фондаў беларускай мовы ў адносінах да славянскіх і шэрага неславянскіх (германскіх, раманскіх, балтыйскіх, тюркскіх, фіна-вугорскіх) моў [4; 5; 6; 7; 8; 9].

Вызначаны асноўныя прынцыпы і прыёмы гістарычна-этымалагічнага аналізу прыказак, крылатых адзінак, фразеалагізмаў беларускай мовы на фоне славянскіх, германскіх, раманскіх, балтыйскіх, тюркскіх, фіна-вугорскіх моў; распрацаваны спосабы ўстанаўлення моўнай унікальнасці (уласна моўнага паходжання) адзінак прыказкавага фонду беларускай мовы; вызначаны спосабы ўстанаўлення і гістарычнага апісання моўных і тэкставых (дыскурсіўных, фальклорных, літаратурных) крыніц устойлівых адзінак у беларускай мове [10; 11; 12; 13].

Распрацаваны прынцыпы адлюстравання розных тыпаў міжмоўных адпаведнікаў і эквівалентаў у складзе супастаўляльных слоўнікаў фразеалагізмаў, прыказак, крылатых слоў (на матэрыяле беларускай і нямецкай моў, беларускай і англійскай моў, беларускай і французскай моў, беларускай і іспанскай моў, беларускай і шведскай моў) [14; 15].

Распрацаваны прынцыпы слоўнікавага апісання шляхоў паходжання і гістарычна-этымалагічных асаблівасцей устойлівых (фразеалагічных, прыказкавых, эпітанімічных) адзінак на матэрыяле беларускай і нямецкай моў, беларускай і англійскай моў, беларускай і французскай моў, а таксама беларускай мовы на шырокім моўным фоне [16; 17].

Літаратура

1. Иванов, Е. Е. Белорусская фразеология и паремиялогия в контексте европейских языков и культур (задачи и этапы исследования) / Е. Е. Иванов // Актуальные проблемы современной науки, техники, образования : в 2 т. – Магнитогорск : Изд-во МГТУ, 2021. – С. 520.
2. Петрушевская, Ю. А. Методология определения национального, интернационального и универсального в фразеологии и паремиялогии белорусского языка / Ю. А. Петрушевская // WEST – EAST. Scientific Journal of International Scientific Pedagogical Organization of Philologists (ISPOP). – 2021. – Vol 5. – № 1. – С. 61–72.
3. Петрушевская, Ю. А. Направления исследований национально-культурного своеобразия белорусских пословиц (конец XIX – начало XXI века): методология, проблемы, перспективы / Ю. А. Петрушевская // Językoznawstwo. – 2021. – № (1)15. – S. 147–182.

¹ Даследаванне выканана ў межах НДР «Беларуская фразеалогія, парэміялогія, моўная афарыстыка ў кантэксце еўрапейскіх моў і культур (сінхранічны і дыяхранічны аспекты)» (ДР № 20211335) падпраграмы «Беларуская мова і літаратура» Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў 2021–2025 гг.

4. Иванов, Е. Е. Иаремиология на перекрестках языков и культур : монография / Е. Е. Иванов [и др.] ; под ред. Е. Е. Иванова, О. В. Ломакиной. – М. : Изд-во РУДН, 2021. – 246 с.
5. Петрушэўская, Ю. А. Моўная спецыфічнасць і нацыянальная адметнасць прыказак беларускай мовы : манаграфія / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2021. – 220 с.
6. Иванов, Е. Е. Национальная специфичность пословичного фонда (основные понятия и методика выявления) / Е. Е. Иванов, О. В. Ломакина, Ю. А. Петрушевская // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика. – 2021. – Т. 12. – № 4. – С. 996–1035. – (DB: Scopus, Q4).
7. Иванов, Е. Е. Метод синхронической дифференциации общего с другими языками vs. национального компонентов пословичного фонда языка / Е. Е. Иванов // V Фирсовские чтения. Современные языки, коммуникация и миграция в условиях глобализации. – М. : РУДН, 2021. – С. 216–222.
8. Иванов, Е. Е. Семантический анализ тувинских пословиц: модели, образы, понятия (на европейском паремиологическом фоне) / Е. Е. Иванов, О. В. Ломакина, Н. Ю. Нелобова // New Research of Tuva. – 2021. – № 3. – С. 232–248. – (DB: Scopus, Q1; WoS).
9. Бредис, М. А. Типология пословиц прибалтийско-финских народов России о богатстве и бедности (на европейском паремиологическом фоне) / М. А. Бредис, Е. Е. Иванов // Bulletin of Ugric Studies. – 2021. – Vol. 11. – № 4. – С. 607–615. – (DB Scopus, Q2; WoS).
10. Глуханько, Л. У Афарызм і малыя тэкставыя формы: суадноснае і агульнае (на матэрыяле беларускай, рускай, польскай, англійскай моў) / Л. У Глуханько, Я. Я. Іваноў // Językoznawstwo. – 2021. – № (1)15. – S. 123–146.
11. Іваноў, Я. Я. Асноўныя кампаненты прыказкі як моўнай адзінкі: прыказкавая структурна-семантычная мадэль / Я. Я. Іваноў, Ю. А. Петрушэўская // Весці БДПУ Серыя 1. – 2021. – № 4. – С. 48–52.
12. Іваноў, Я. Я. Звышслоўнасць як лінгвістычная прымета афарыстычных адзінак / Я. Я. Іваноў // Веснік МДПУ імя І. П. Шамякіна. – 2021. – № 2. – С. 136–140.
13. Ivanov, E. Autonomous Aphorisms (Aphorism in the Non-Aphoristic Text) / Eugene Ivanov & Elena Teslenko // WEST – EAST. Scientific Journal of International Scientific Pedagogical Organization of Philologists (ISPOP). – 2021. – Vol. 5. – № 1. – P. 26–36.
14. Иванов, Е. Е. Принципы и структура испанско-белорусского паремиологического словаря / Е. Е. Иванов, М. Руис-Соррилья Крусате // Труды БГТУ. Серия 4. – 2021. – № 2. – С. 104–111.
15. Иванов, Е. Е. Китайско-белорусский словарь пословиц с русскими соответствиями / Е. Е. Иванов, Лю Тинтин // Традиционная духовная культура восточнославянских и китайского народов : сб. науч. ст. / гл. ред. В. И. Коваль. – Гомель : БелГУТ, 2021. – Вып. 3. – С. 116–122.
16. Цеплякова, А. Д. Слоўнік нямецкіх крылатых слоў для беларускамоўных карыстальнікаў / А. Д. Цеплякова // Труды БГТУ. Серыя 4. – 2021. – № 1. – С. 84–94.
17. Бредис, М. А. Лексикографическое описание тувинских пословиц: принципы, структура, этнолингвокультурологический комментарий (на европейском паремиологическом фоне) / М. А. Бредис, Е. Е. Иванов, О. В. Ломакина, Н. Ю. Нелобова, Ш. Ю. Кужугет // New Research of Tuva. – 2021. – № 4. – С. 143–160. – (DB: Scopus, Q1; WoS).

**THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE METHODOLOGY OF
COMPARATIVE AND HISTORICAL DESCRIPTION
OF BELARUSIAN SET UNITS IN THE EXTENDED NAME OF WORDS ON THE
WIDE SLAVIC AND NON-SLAVIC LANGUAGE BACKGROUND**

Yu. A. Petrusheuskaya

(Educational Institution "Mogilev State A. Kuleshov University",
Department of Theoretical and Applied Linguistics)

The article considers theoretical and applied aspects of development of methodology of comparative and historical-etymological description of Belarusian set units (phraseological, proverbial, eponymic) against the background of Slavic and main non-Slavic languages.